

ODMEVI NA ...

BREZ ZAMERE, AMPAK NEKAJ JE LE TREBA POVEDATI

Matjaž
Kmecl

V 10. številki ste glosirali novo knjižno zbirko Mladinske knjige Hram. Pravzaprav obstaja vaša glasa iz nekaj humornih poskusov na račun knjigotrških prijemov in iz nekaj resnejših vprašanj, oboje je žal *neusmiljeno pomešano*. Če pa poskušamo strokovnejši del izluščiti iz bolj ali manj zabavnega konteksta, se ponuja nekaj dodatnega komentarja.

Prvo vprašanje: Kaj je pravzaprav namen zbirke?

Zamisel zbirke je stara okoli deset let in je izšla iz ocene, da je bila pri Naši besedi zanemarjena pomembna priložnost za razlagalno ocenitev slovenskega literarnega cvetobera — zbirka je ostala brez vsakršne dokumentarne ali hermenevtične opreme. Drugi razlog: antoloških pregledov lirike imamo zaradi narave lirske zvrsti dolgo vrsto, v pripovedništvu je kaj takega mogoče pač samo s posebno knjižno zbirko. Zato je bil prvotni načrt tudi razsežnejši, zajemal je celotno prozno epiko (v kakšnih 80—100 knjigah), kajpada s sistematičnim komentarjem. Ko je šla ideja po dolgem obotavljanju v knjigotrško razsojanje in odločanje, pa so se naglo začeli spreminjati tudi časi in z njimi slabšati razmere v založništvu; posledica: knjigotrški pomislek, ki ima seveda svojo težo (ker je knjiga pač tudi prodajno blago), je začel prvotni načrt obtesavati, zadnja kvantificirana verzija je pristala pri 50 knjigah. Jasno je, da se je s tem mórala spremeniti tudi prvotna ambicija; ker ni mogla več zajeti celote, je za zdaj pristala pri »daljši pripovedi« (pomožno in na kratko jo je mogoče imenovati tudi »roman«, toda o vprašanih literarnovrstnega klasificiranja kasneje) — s tiho rezervo, da se zbirka ob količkaj ugodni prodaji razširi količinsko in vrstno tudi na krajšo pripoved; sicer pa počaka nadaljevanje na boljše čase. — Pri prvotnem ozioroma temeljnem načrtu je veljalo načelo, naj je vsak avtor z izjemo nekaterih redkih, resnično vrhunskih v zbirki z eno samo knjigo — najboljšo in najznačilnejšo, ne glede na to, ali gre za »roman« ali »novelo«; pri omejevanju zbirke na »daljšo pripoved« je zato res prišlo do posamičnih težav in pomanjkljivosti. — Glosatorja pa je treba pomiriti, da si je uredniška skupina ob tem izgovorila pravico za morebitna naknadna tehtanja in manjše spremembe programa. Pokazalo se je namreč, da pri sprejetem obsegu 50 knjig v resnici prihaja do zadreg z večjo skupino avtorjev podobne kakovosti in zanimivosti; za ta del bo treba pač še to ali ono pretehtati — seveda pa neodvisno od različnih javnih navijanj ali kulturniškega boljšega trga. — Doseg zbirke je v takšni različici izrazito okrnjen, morda v tem ali onem celo na robu strokovno sprejemljivega (kar bi utegnilo biti tudi dodaten

očitek), toda še zmeraj priložnost, da ta naš ljubi narod lirikov uzavesti tudi svojo epsko razsežnost; 50 knjig bi namreč pomenilo tudi 50 esejističnih in literarnozgodovinskih premislekov o slovenski pripovedni prozi.

Drugo vprašanje: Zakaj »prvotno« »romani«, potem (daljše) pripovedi? — Iz razlogov, ki so bili opisani že v prejšnjem odstavku. — Toda, kakor je prvo glosatorjevo vprašanje zastavljeno dovolj smiselno, tako je to drugo polno retoričnih naivnosti; med njimi je gotovo kapitalna tista o razlikah, ki ločujejo »povest« od »romana«. Tako beremo, da je med »naštetimi deli najmanj sedem takih, ki jih nikakor ne moremo označiti za romane, ampak so povečini povesti ali pa kaj drugega« in da že to kaže na problematičnost in nedomišljenost »začetne (!) konceptualne odločitve«. Seveda bi bilo prav zanimivo zvedeti za dovolj strokovno utemeljeno distinkcijo romana, novele in tistega, kar se v glosi dovolj neobvezno glasi »kaj drugega«. Kolikor mi je znano, je na primer Lovro Pintar že leta 1848 pisno razglasil Veritijevo alegorijo Popotnik široke in ozke poti iz leta 1828 za »moralični roman«, Levstik pa je 1881. isto besedilo imenoval »nabožna povest«; Janko Kos je 1977. Ciglerjevo pripoved povezoval z zgodnjekrščanskim romanom; Cigler sam literarnovrstno svoje pripovedi ni označil, pa tudi ni docela razčiščeno, kdo naj bi Srečo v nesreči prvi opredelil kot »povest« (in tudi to ne, v kakšnem pomenskem kontekstu; »povest« se je označevalno v 19. stoletju močno spreminjala). Vzklikanje in očitaje, da »velja — Sreča v nesreči — že od nekdanj za prvo slovensko povest«, zato ne more biti drugega kot ne preveč preišljeno ali poznavalsko ponavljanje poenostavljenih znanj iz zgodnješolske rabe. — Podobno velja za roman, češ prav čudno je, da zbirke ne uvaja Jurčičev Deseti brat, »ki zanj sleherni Slovenec iztreli kot iz topa, da je prvi slovenski roman«. Prvič — logika zbirke, saj ni težko opaziti, se ne ravna po tisti od Adama naprej vse lepo povrsti (razlogov za to je dovolj in jih najbrž ni nujno posebej razlagati). Drugič — Jurčičev Deseti brat je res prva slovenska pripoved, ki jo je pisec *sam* v podnaslovu označil kot roman; za to je bilo treba pač nekaj poguma in podreditve nekaterim prehodnim normam zgodnjemeščanskega romana; toda roman je izjemno prilagodljiva in spremenljiva literarna vrsta, nekakšna določevalna stalnica sta mu domala edinole prozni govor in obseg z obsežno sfero logičnih posledic (razvejanost dogajanja in prizorišč, mnoštvo oseb itd.) — tako da danes pač gledamo nanj nekoliko širše. In tako lahko na primer z izkušnjo o Scottovem romanu povprašamo: po čem, po katerih lastnostih že Jurij Kozjak, slovenski janičar (1864) ne bi mogel biti roman? Jurčič sam ga je resda imenoval »povest«, toda ali ga ni imenoval tako samo zato, ker ga je pisal za Mohorjevo družbo, ki o »romanu« niti slišati ni smela? Ali: Zakaj ne bi smeli v Kersnikovem Ciklamnu in Agitatorju videti nekakšnega dvodelnega romana? Samo zato, ker ju je Kersnik sam pustil brez ustrezne oznake? Ali ni to nekoliko preveč preprosto? In: Ali naj Kosmačev Pomladni dan izpade iz takšne antologije samo zato, ker smo v zadregi z žanrsko opredelitvijo, pa čeprav gre za eno najboljših slovenskih pripovedi? Cankar zlasti svojih obsežnejših pripovedi ni nikoli vrstno označeval, pa zato najbrž ne bi nikomur prišlo na misel, da bi ga iz takšne združbe izpuščal. In tako dalje, obsežen niz sicer ne tako preprostih vprašanj, ki jih ni mogoče premeščati in premešavati z levo roko sem in tja, ki pa so, naj obračamo stvar tako ali drugače, za naravno in namen zbirke v resnici nepomembna.

Tretje vprašanje se skozi gloslo pravzaprav trikrat ali štirikrat ponovi, torej naj bi bilo še posebej pomembno in udarno: Zakaj in kam je iz izložbe Mladinske knjige v Ljubljani zginila maketa Kocbekove novelistične zbirke *Strah in pogum*, ko pa je tam že bila? — Spet bi moral pojasnjevati vse tisto okrog spreminjevanja zbirke, da je bila prvotna zasnova docela drugačna, da uvrstitev Kocbekovih novel zagotovo ni bilo ključno vprašanje, okrog katerega bi si uredniška skupina razbijala glave (zdelo se ji je samoumevno, da *Strah in pogum* sodi vanjo), in da je knjigotrštvo s tistimi maketami prehitelo samo sebe in svoja obotavljanja (pri čemer Kocbek ni bil edini, ki je »izginil«, v izložbi je na primer tičala tudi maketa, ki je markirala Tavčarjeve novele, pa je tudi »izginila«). Vendar mislim, da ni potrebno; predvsem sem namreč prepričan, da je tri- ali štirikratno omenjanje »Kocbekovega« izginotja iz ljubljanske izložbe pač le posebna glosarna dramaturgija za publikum, ki ponori od pravičnosti, kakor hitro kdo oznani, da je spet nekdo Kocbeka od kod izrinil, pa čeprav samo iz izložbe. Pri takšni dramaturgiji je seveda zaman upati na trezne in poštene pogovore. — Ko bo ta komentar h glosi objavljen — in iskreno upam, da bo — bo najbrž treba stopiti samo še do prve izložbe: tam ne bo stala samo maketa, temveč že kar ponatis Kocbekovih novel — in to z isto spremno besedo, ki je bila dogovorjena in pripravljena že po prvotnem Hramovem konceptu.

Četrto vprašanje: »Kako je prišlo do prav takega izbora, kateri objektivni kriteriji so konstituirali tako njegovo subjektivno podobo...«? je sicer malce nelogično zastavljeno, ker ni jasno, zakaj naj bi bila za »subjektivno podobo« potrebna objektivna merila, pa vendar — izražen je dvom o ustreznosti izbora: najprej malo načelno, potem pa seveda kar naravnost in konkretno (srž glose?) S tem je tudi izrecno, dokončno in nedvoumno izgovorjen dvom o kvalificiranosti uredniške skupine: že pri šolsko lahkkih vprašanjih, kot sta prva slovenska povest in prvi slovenski roman, ga lomi, kako naj kaj zanesljivega pričakujemo od nje pri subtilnejših rečeh, kot je izbor sodobnih avtorjev! — Ob sicer pomanjkljivih »strokovnih« utemeljevanjih je končno sporočilo glose zdaj docela jasno: kdo drug bi delo bolje opravil, predvsem pa bi v zbirko pripeljal druge sodobnike! — Kaj reči na to? Se pohvaliti, očitno ali naskrivaj? Obskurno, kot se je v slovenski literarni javnosti že precej razpaslo? Se prizadevno uvrstiti v trumo literarnih babišč ob šterni namišljene slave? — Hvala, čeprav kakšen drugačen odgovor na tako »tehtno« sestavljeno vprašanje skorajda ne bi bil mogoč.

»Kaj torej storiti?« (tako se h koncu sprašuje glosator). — Nasvet: Mogoče bi pa le kazalo potrpeti, da zbirka sploh izide; kajti povsem mogoče je, da se v teh mršavih časih niti to ne zgodi in bi se izkazalo, da smo si zaman težili srce.

Brez zamere (če je intonacija kdaj ušla čez mejnike izključno strokovnega, potem je nanjo pač dovolj izrazito vplival ustrezni šarm omenjene glose).